

Tehdy však vystoupil do popředí jakýsi Hugo, zvaný z Beauvais, a ten zaséval mezi krále a jeho manželku hanebné semeno zášti, až kvůli svému prospěchu způsobil, že král měl královnu v nenávisti. Nakonec získal od krále ještě tu milost, že se stal palatinem. I stalo se, že jednoho dne šel král do lesa na lov, a tenhle Hugo s ním, jak to činil vždycky. Tu přišlo dvanáct smělých rytířů, které poslal Fulko, hrabě z Anjou, příbuzný královny,⁵³ a ti zabili Huga přímo před králem.⁵⁴ Král pak, třebaže po nějaký čas truchlil nad tím, co se stalo, brzy žil opět svorně se svou manželkou. Byl to tuze moudrý král, který vždycky ctil Boha, měl v lásce skromné a nesnášel pyšné. Jestliže nějaké biskupské sídlo v jeho království přišlo o svého biskupa, bylo jeho největší starostí, aby pro ten kostel byl spíše ustanoven dobrý pastýř, byť nízkého rodu, než aby byla vybrána osoba urozená a přivyklá světské nádheře. Proto také pocitoval, že se proti němu staví většina předních mužů království, kteří pohrdali prostými lidmi a volili sobě podobné nadutce.

8) Žil v míru s králi okolních království, především s oním císařem Jindřichem.⁵⁵ Když se jednou sešli k vzájemné rozmluvě u řeky Másy, která tvořila hranici obou království, mnozí na obou stranách si šepetem povídali, že se nehodí, aby se některý z tak velkých panovníků pokořil tím, že přejde k druhému, jako by mu byl podřízen,⁵⁶ a že nejvhodnější bude, aby je loď dovezly doprostřed řeky a tam si spolu promluvili.⁵⁷ Císař však měl na mysli onen výrok nejmoudřejšího muže:⁵⁸ „Čím větší jsi, tím více se pokořuj.“ Vstal proto časně ráno a s několika svými lidmi přešel ke králi Franků. Objali se a políbili, a když biskupové v jejich přítomnosti odsloužili svatou mši, dohodli se, že spolu posnídají. Po skončení jídla daroval král Robert Jindřichovi nesmírné množství zlata a stříbra i drahých kamenů, k tomu ještě sto koní znamenitě vstrojených, každého s pancířem a přílbicí. Prohlásil pak, že jejich přátelství se zmenší o tolik, kolik z toho množství darů císař odmítne. Avšak Jindřich, když viděl, jak je jeho přítel štedrý, si vzal z těch darů jen evangeliář osazený zlatem a drahými kameny a podobně vyzdobený relikviář, který obsahoval zub svatého Vincentia, jáhna a mučedníka.⁵⁹ Jeho manželka přijala

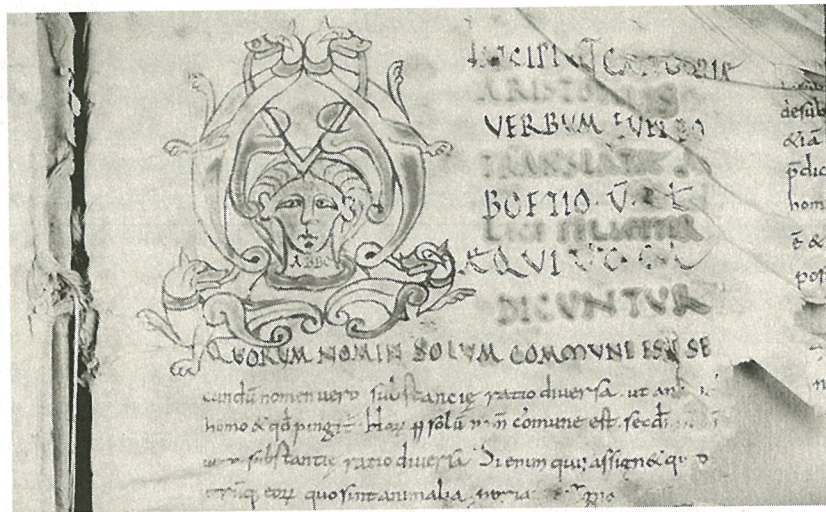
jen pár zlatých kadidelnic. Ostatního se zdvořile zřekl a odešel. Následujícího dne zase král Robert s biskupy přešel řeku a došel k císařským stanům. Císař ho vznešeně uvítal, pojedli spolu a poté mu nabídl sto liber zlata. Král si však vzal jen pár zlatých kadidelnic. Nato oba potvrdili dohodu o přátelství a vrátili se do svých zemí. I jiní králové, totiž Æthelred, král Anglů,⁶⁰ Rudolf, král Austrasie,⁶¹ a také Sancho, král Navarry a Hispánie,⁶² se k němu chovali vždy přátelsky, posílali mu dary a žádali od něho pomoc.

Kapitola III.

Jak se ukázala hvězda kometa, která byla předzvěstí mnoha neštěstí⁶³

9) Za časů krále Roberta se také objevila na západní straně oblohy hvězda zvaná kometa. Ukázala se na počátku noci v měsíci září a vytrvala na obloze po dobu tří měsíců. Zářila nesmírně jasně a svou září ovládala valnou část oblohy; zapadala, až když začali kokrhát kohouti. Zda to ale byla nově seslaná hvězda, nebo zda Bůh mnohonásobně zesílil světlo nějaké hvězdy jako znamení, to přísluší znát jenom tomu, kdo svou nevýslovnou moudrostí uvádí v řád všechno ostatní. Považuje se za velmi jisté, že kdykoli se ukáže lidem takové znamení, jasně ukazuje, že se zanedlouho stane na světě něco zvláštního a hrozného.⁶⁴

10) Nedlouho potom vyhořel kostel svatého archanděla Michaela.⁶⁵ Kostel byl vystavěn na jakémsi výběžku břehu do oceánu a až do dnes je chován v úctě na celém světě.⁶⁶ Na tomto místě lze nejlépe pozorovat, jak se vzdouvá oceán podle dorůstání a ubývání měsíce. Oceán v okolí toho výběžku se podivuhodně pohybuje, postupuje a ustupuje:⁶⁷ stoupání moře nazývají *malinae*, pokles pak *ledones*.⁶⁸ Hlavně kvůli tomu lidé z mnoha zemí ono místo stále znovu navštěvují. Nedaleko od toho výběžku je říčka Ardre, která po požáru poněkud stoupla a po nějakou dobu se nedala překročit. Přehradila cestu a bránila v přístupu všem, kdo chtěli navštívit onen kostel. Později se vrátila do svého koryta a zanechala břeh hluboce zbrázděný svým tokem.

Abbo z Fleury. Iniciála A a nápis Abbo snad s portrétem opata Abba z Fleury. Detail iluminace z Boëthiova překladu Aristotelových *Kategorií* z let 962–986. BM ms 0277. Fol. 062. Opatství Saint-Benoit, Orléans.

11) Po těchto událostech se stalo, že ctihodný Abbo, opat kláštera svatého Benedikta se ubíral na jih do kraje Gaskoňců, aby tam šířil mnišskou řeč. Když tam dorazil, pobýval v jednom klášteře a zde obvyklým způsobem horlivě konal Boží dílo a byl všemi velmi ctěn. Jednoho dne vypukla ve dvoře toho kláštera prudká hádka nějakých rozzlobených svárlivců. Když to ctihodný muž Abbo zjistil, i s psacími tabulkami a perem v ruce tam spěchal, aby tu vřavu uklidnil. Tu se na něj vyřítil kdosi z davu, posedlý zlým duchem, probodl mu bok kopím a učinil z něj mučedníka Kristova.⁶⁹ Ten člověk se prý o něco později stal kořistí zlého démona a bědně skončil svůj život. Tělo svatého otce důstojně pohřbili jeho stoupenci i ostatní věřící toho kraje a Pán na tom místě později vykonal pro lidi mnoho dobrého k slávě jeho jména.

12) Tehdy četní biskupové pořádali v Itálii a v Galii synodní shromáždění, na nichž spolu jednali o různých otázkách. Tak například

ohledně půstů, které mnoho věřících drží mezi Nanebevstoupením Spasitele a Letnicemi,⁷¹ rozhodli tak, že s výjimkou soboty o Letnicích nemají být nařizovány kněžími. Nemá se však ani bránit v půstech těm, kdo je chtějí dodržovat. Také padla otázka, proč mniši tři nebo čtyři neděle před Narozením Páně nebo v době zachovávání velikonočního půstu zpívají hymnus *Te Deum laudamus* proti obyčeji římské církve.⁷² Opati i mniši, na něž se obrátili s tou otázkou, odpověděli, že pro to nemají žádný jiný důvod než příkaz proslulého a vynikajícího otce svatého Benedikta, jehož činy i výroky byly zaznamenány a slavně stvrzeny římským papežem Řehořem.⁷³ Když to biskupové slyšeli, dovolili, aby zvyklost mnichů byla uznávána jako pravá a náležitá. Také ohledně dne Zvěstování Páně, který se slaví 25. března, vznesli biskupové dosti vážnou otázku: zda by snad nemohl být uctíván vhodněji někdy jindy, mimo dobu velikonočního půstu. Někteří totiž tvrdili, že svátek Zvěstování může být bez problémů slaven 18. prosince, jak je zvykem v Hispánii.⁷⁴ Vždyť když jsem později žil s ostatními bratry v klášteře v Cluny,⁷⁵ přišlo sem z Hispánie více mnichů důstojných mravů, kteří žili již drahnou dobu podle zvyklostí vlastního kraje. Když se přiblížil den Narození Páně, žádali tito mniši ctihodného Odila, opata toho kláštera, aby jim dovolil slavit svátek Zvěstování podle jejich obyčeje. Když tak učinili odděleně od ostatních, zdálo se v noci dvěma starším mnichům toho kláštera, že jeden z Hispánců napadl kuchyňskou vidlicí chlapce u oltáře a hodil ho do pánve plné řeřavého uhlí. Chlapec přitom volal: „Otče, otče, berou, co tys mi dal.“ Co ještě dodat? Jak se patřilo, převládl u nás dávný obyčej.⁷⁶

Kapitola IV.

O obnově kostelů po celém světě

13) Právě již nastával třetí rok po tisícím roce, když se téměř po celém světě, zvláště pak v Itálii a Galii, začaly obnovovat baziliky a kostely, třebaže mnohé z nich byly postavené znamenitě a obnovu vůbec nepotřebovaly. Každá křesťanská obec však soupeřila s ostatními o co nejkrásnější kostel. Bylo to jako by se svět otrásl,

odvrhl minulost a oděl se bělostným šatem kostelů. Tehdy také věřící přestavěli a zkrášlili téměř všechny kostely biskupských sídel a také klášterní kostely zasvěcené různým světcům, ba i menší kapličky ve vesnicích.⁷⁷

14) V téže době vynikal mezi jinými kostel svatého Martina z Tours. Ctihodný muž Hervé, pokladník toho místa, jej nejprve nechal zcela zbořit, ale ještě před svou smrtí ho s neobyčejným úsilím znovu vybudoval.⁷⁸ Pokud by byl někdo schopen zaznamenat, jaký život vedl a jak si počínal od dětství až do konce pozemského života, ukázal by lidem mimořádného muže té doby. Pocházel z urozeného franského rodu, byl však ještě urozenější duchem, a ač náležel pokrevně k jednomu z nejdivočejších rodů v té zemi, byl v něm jako růže či lilie mezi trny.⁷⁹ Jak bývá obvyklé ve vznešenějších rodinách, byl vychováván jako šlechtic a potom poslán do školy svobodných umění. Ale protože pochopil, že odtud vycházejí spíše lidé pyšní a nadutí než podřizující se vůli Boží, pomyslel si, že mu postačí, když si odtud odnese, co slouží ke spáse duše. Opustil tedy studium těch navenek honosných věd, tajně vešel do jednoho kláštera⁸⁰ a velmi zbožně požádal, aby se mohl stát mnichem. Byl však jak už jsme řekli, vznešeného rodu, a proto bratři toho kláštera, kteří se obávali hněvu rodičů, nevyslyšeli jeho žádost. Nicméně ho podrželi u sebe a ujistili ho, že by velmi rádi vyplnili jeho přání, kdyby tomu nestála v cestě moc jeho rodičů. Zatímco tu pobýval, ukázal, jaký bude, i svou budoucí svatost a dal všem, kdo tu žili, příklad hodný následování. Když se jeho otec dověděl, co učinil, popadl ho vztek; přikvapil k tomu klášteru a chtěl odtud syna odvést, i když se ten oddával vskutku mocnějšímu dobru. Hojně mu spílal, násilím ho odtamtud vyvekl a dovedl ho s sebou až na královský dvůr. Tady zapřísahal krále, aby odvrátil jeho mysl od takového záměru příslibem velkých poct. Když ho spatřil král Robert, sám zbožný a bohabojný muž,⁸¹ vlídně ho vybízel, aby se s čistým srdcem snažil uchovat svůj dobrý úmysl a hned nařídil, aby se stal pokladníkem kostela svatého Martina;⁸² zamýšlel ho později ustanovit biskupem, který by byl ostatním příkladem. Král se o to později mnohokrát pokoušel, ale bezvýsledně, protože Hervé vždy

odmítl. Přijal tedy, i když jaksi z donucení, správu kostela a oblékl po kanovníckém způsobu bílý šat, ale uchoval si nadále smýšlení i život mnicha. Neboť stále oblékal žíněný šat na holé tělo, týral tělo neúprosným půstem, sám k sobě byl velmi skoupý, ale k chudým byl štědrý, neúnavně se věnoval vigiliím a modlitbám.

15) Tento muž z Božího vnuknutí pojal úmysl, že povznese kostel, který byl svěřen jeho péči, a celou jeho stavbu zvětší a rozšíří. Nařídil kameníkům, aby položili základy nesrovnatelného díla, a poučen Duchem Svatým ho dovedl k dokonalosti podle svého přání. Když byla stavba dokončena, pozval biskupy mnoha měst a postaral se, aby ono dílo bylo zasvěceno Bohu a aby ještě téhož dne, jak se slušelo, v něm byl uložen svatý Boží vyznavač Martin. Stalo se tak 4. července,⁸³ v týž den, kdy se ctílo výročí zasvěcení minulé baziliky. Vypráví se, že Hervé, muž Boží, několik dní před oním přenesením prosil Pána, aby ráčil ukázat nějaký zázrak prostřednictvím svatého Martina, jak už to kdysi učinil, aby se tak projevil jeho zalíbení v jeho nevěstě – církvi. Zatímco se tak pokorně na kolenou modlil, zjevil se mu svatý vyznavač,⁸⁴ laskavě ho oslovil a pravil: „Věz, milovaný synu, že můžeš u Pána dosáhnout mnohem více, než co žádáš, ale pro tuto chvíli musí stačit dosud vykonané zázraky, protože vbrzku nastane čas sbírat žně již dříve zaseté setby. Všichni si mohou vyprosit jen to, co uzdravuje a povznáší duše. Neopomínám vzývat pro ně milosrdenství Páně. Ale uvědom si, že se přimlouvám u Pána především za ty, kteří mu neúnavně slouží v této církvi. Někteří z duchovních však byli zapleteni do záležitostí tohoto světa více, než je správné, a nadto sloužili jako vojáci ve zbrani a padli zabiti v bitvě.⁸⁵ Nechci, aby ti zůstalo utajeno, že jsem jen stěží dosáhl u slitovného Krista, aby byli vyrváni z rukou služebníků stínů a směli spočinout na místech osvěžení a světla. Pokud jde o tebe, splň bohumilý slib a dokonči, co jsi začal.“ Když tedy nadešel stanovený den, shromáždili se biskupové a opati i nesčetné množství věřících obojího pohlaví a stavu.⁸⁶ Dříve než začal posvátný obřad, nejctihodnější Hervé neopomněl prozradit zbožným kněžím, kteří se tu shromáždili, co mu bylo odhaleno. Když bylo vykonáno zasvěcení

podle obvyklého způsobu a všechno, co bylo potřeba k obřadu, bylo náležitě urovnáno, začal se onen muž mořit ještě přísnějším životem a umrtvováním těla. Přebýval v maličké cele u kostela a oddával se jen žalmům a modlitbám. Po čtyřech letech začal stále více churavět a poznal, že brzy odejde z tohoto světa.⁸⁷ Tehdy přicházeli mnozí, aby ho navštívili. Očekávali, že budou svědky, jak se při jeho odchodu stane nějaký zázrak, protože ho pokládali za velmi svatého muže. On je však moudře a rozumně varoval a napomínal, aby se starali o jiné věci a neočekávali nějaké znamení, které rozhodně neuvidí. Spíše je prosil, aby se za něj vroucně modlili k milosrdnému Pánu. Když už se přiblížila hodina jeho smrti, vztáhl ruce a zvedl i oči k nebi a opakoval: „Pane, slituj se! Pane, slituj se!“ S těmito slovy vydechl naposled. Byl pochován v tomtéž kostele, na stejném místě, kde byl pochován a odpočíval již svatý Martin.⁸⁸

Kapitola V.

O klášterech, které opat Vilém obnovil nebo založil

16) V tom čase se při obrozování domů Božích proslavil ctihodný opat Vilém,⁸⁹ jehož svatý Majolus ustanovil,⁹⁰ aby spravoval nejprve kostel svatého mučedníka Benigna.⁹¹ Vilém přebudoval kostel tak podivuhodně, že se sotva mohl najít jiný takový.⁹² Neméně proslul přísným dodržováním řehole a byl ve své době jedinečným širitelem tohoto řádu.⁹³ Ale čím více jej proto milovali řeholníci a zbožní lidé, tím více se mu dostávalo urážek a nepřátelství od nečestných a bezbožných.⁹⁴ Narodil se v Itálii a pocházel z urozených rodičů,⁹⁵ ale přece byl vznešenější a proslulejší pro učenost, které nabyt. Neboť na území původně zvaném Volpiano, na té půdě, která mu náležela dědičným právem po rodičích, vystavěl klášter nadmíru obdařený vši milostí, jemuž později změnil jméno a nazval ho Fruttuaria.⁹⁶ Dal klášteru mnoho štědrých darů a ustanovil zde mnichům opata Jana, který se mu ve všem podobal.⁹⁷ Vilém byl muž bystrého rozumu a vynikající moudrosti a vždy zaujímal přední místo v palácích králů a jiných vladařů. Když potom klášter osiřel a neměl vlastního pastýře, hned ho králové a knížata stejně jako biskupové měli k tomu, aby se

ujal správy kláštera a změnil ho k lepšímu, protože bylo patrné, že kláštery, které vzal pod svou ochranu, vynikaly nad ostatní bohatstvím i svatostí. On sám pak prohlašoval a jistojistě tvrdil, že místo, kde budou mniši dodržovat zásady této řehole, nebude nikdy trpět žádným nedostatkem. Což se také zcela jasně projevilo na místech, která mu byla svěřena.⁹⁸

17) Tento clunyský řád a zachovávání jeho zásad prý vzešlo z řehole a klášterů svatého otce Benedikta a bylo zaneseno na naše, tedy galské území, jeho žákem Maurem.⁹⁹ Podle hodnověrné zprávy nějaký čas po smrti svatého Maura nepřátelské nájezdy vypudily mnichy z kláštera zvaného Glanfeuil, který – jak se vypráví v jeho životopise – svatý Maurus sám založil v kraji Anjou.¹⁰⁰ Nesli s sebou veškeré vybavení, které mohli unést, až došli ke klášteru svatého Sabina vyznavače v Poitou.¹⁰¹ Zde po nějakou dobu pěstovali takový způsob života, jemuž se naučili, ale i tady přísnost zachovávání toho řádu slábla. Komunita mnichů pak byla, jak je známo, přijata v klášteře svatého Martina v Autunu¹⁰² a zde nějaký čas prosperovala. Konečně se jakýmsi třetím přestěhováním dostala do kláštera v Baume¹⁰³ v horním Burgundsku.

18) S pomocí Boží si nakonec řád, který už téměř zanikal, zvolil jako sídlo moudrosti, kde by nabral sil a rozvětvil se mnohočetnými výhonky, klášter jménem Cluny.¹⁰⁴ Jméno Cluny bylo odvozeno z polohy toho místa nízko na svahu, nebo také – což se k němu lépe hodí – od výrazu *cluendo*, protože *cluere* znamená růst.¹⁰⁵ A skutečně od svého počátku to místo získávalo mnoho donací a den za dnem se skvěle rozrůstalo. Jako první budoval ten klášter Berno, opat již zmíněného kláštera v Baume,¹⁰⁶ na vyzvání velice zbožného akvitánského vévody Viléma v kraji Mâcon u malé říčky Grosne. Klášter prý na počátku dostal jako věno jenom patnáct lánů země a říká se, že tu tehdy žilo společně dvanáct bratrů. Z této znamenité setby, vzešlo početné pokolení Pána zástupů a zaplnilo, jak víme, rozlehlé končiny světa. Bez ustání Inuli k Božímu dílu, tedy ke skutkům spravedlnosti a zbožnosti, a zasloužili si proto být zahrnuti vším dobrem; zanechá-

Kapitola II.

O kacírství odhaleném v Itálii

5) V tom čase se v kraji Langobardů²⁹ nacházel hrad, který podle toho, jaký byl, nazývali Mohutná hora,³⁰ a v něm žilo mnoho urozených toho lidu. Všechny natolik poskvrnil hřích kacírství, že se od něj nedali nijak odvrátit a přivolat zpět k spásné víře v Krista Pána a volili raději skončit krutou smrtí. Uctívali totiž modly po způsobu pohanů a dychtivě konali nechutné oběti jako Židé. Nejrozumnější z markrabích Manfred a jeho bratr Alricus, biskup v Asti,³¹ v jehož diecézi ležel řečený hrad, i ostatní markrabí kolem dokola na ně často a mnohokrát zaútočili a mnohé z nich zajali. Zajatce, které se jim nepodařilo odvrátit od jejich bláznovství, upálili.³² Stalo se jednou, že nedaleko na jiném hradě, který byl naší víry a náboženství, onemocněl jeden rytíř a téměř už spěl k poslední hodině. Jak bylo zvykem, přišla ho navštívit jedna vznešená paní z hradu oněch kacírů; ve skutečnosti však přišla, aby šířila jejich hříšné učení. Nuže sotva přišla do domu, v němž ležel chorý, on zesláblý nemocí náhle vzhlédl a uviděl, že s onou ženou k němu vstupuje velmi početná tlupa tvorů v černočerných šatech a s těmi nejohavnějšími tvářemi. Vešla tedy a rukou zkoumala čelo nemocného a tlukot srdce i další věci, jak bylo obvyklé, a prohlásila, že se brzy uzdraví. Pak z domu odešla a s ní celá její družina; nemocného zanechala samotného. Tu u něj náhle stála horda těch černých, které předtím viděl, a ten, jenž se zdál být jejich předákem, spustil: „Poznáváš mne, Hugo?“ – tak se totiž ten nemocný jmenoval. A když se v odpověď zeptal: „Kdo jsi?“ odvětil: „Jsem nejmocnější z mocných a nejbohatší z bohatých, já, který tu stojím před tebou. Jestliže uvěříš, že jen já tě mohu vyrvat smrti, která ti teď hrozí, budeš žít dlouho; a abys zcela určitě uvěřil tomu, co ti slibuji, věz, že s mou pomocí a mým přičiněním se nedávno stal Konrád císařem. Ty přece dobře víš, že žádný z císařů nepodrobil své vládě celé Německo a Itálii tak rychle.“³³ „To vím,“ řekl nemocný, „a bylo mi to divné stejně jako ostatním.“ Nato původce první lsti³⁴ dodal: „Což jsem také v zámožských krajích nepředal po Basileiovi řecké království Michaelovi,³⁵ který mě poslouchá? Nuže,“ pravil, „uvěř ve mě a zahrnu tě mnohem větší přízní, než

bys mohl doufat, a navrátím ti opět zdraví.“ V té době se povídalo, že tento Michael byl Basileiův komorník a že mu podal v nápoji jed, aby ho zabil. Nepochybné je, že po jeho smrti převzal korunu; a bylo jen spravedlivé, že jeho vláda v říši nebyla příliš šťastná. Mezitím zmíněný Hugo nabyt vědomí, pokusil se učinit rukou znamení svatého kříže a řekl: „Prohlašuji, že Ježíš Kristus je synem Božím, jeho velebím, v něj věřím a jeho vyznávám; rozhodně neuvěřím, žeš někdo jiný než zrádný ďábel, jako jsi vždy byl a jsi i nyní.“ Tu ďábel okamžitě vykřikl: „Prosím, nevztahuj proti mně ruku.“ Hned nato celá ta horda zmizela jako dým. Hugo pak volal, seč mu hlas stačil. I přiběhli k němu domácí služebníci a on jim podrobně vyprávěl, co viděl a slyšel. Když to vypověděl, ještě téhož dne před západem slunce zemřel. Nikdo nepochyboval, že toto viděl k svému i našemu užitku.

Kapitola III.

Jak nečistí duchové občas činí zázraky,
aby s Božím svolením potrestali hříchy lidí

6) Boží moc, která se ukázala Židům skrze Mojžíše, je takto napomenula: „Bude-li mezi vámi prorok promlouvající ve jménu některého z pohanských bohů a bude předpovídat něco budoucího a náhodou se to stane, nevěřte mu, protože to vás zkouší Bůh, váš Pán, aby věděl, zda ho milujete, nebo ne.“³⁶ Nuže máme za našich časů v jiné souvislosti obdobný příklad. V době, o níž píšeme, žil totiž člověk nízkého stavu, nejmazanější z podomních obchodníků, jehož jméno a vlast nikdo neznal, protože si podle rozličných míst, kde hledal úkryt, dával falešná jména a klamně udával, z které je země, aby ho nepoznali. Vykopával potají kosti z hrobů a vybíral je z ostatků nedávno zemřelých lidí, a pak je uložil do rozmanitých schránek a prodával mnoha lidem jako ostatky svatých mučedníků a vyznavačů. Když napáchal v Galii bezpočet takových podvodů, uprchl do alpských končin, převážně obývaných hrubým a nedůvtipným lidem, jehož sídla byla roztroušena v těžko přístupných místech. Tady si nechal říkat Štěpán, zatímco předtím jej nazývali

někdy Petr nebo také Jan. Nuže, jak měl ve zvyku, posbíral ve zcela zanedbaném hrobě kosti neznámého člověka, uložil je do krabice či schránky a lživě tvrdil, že mu andělské zjevení vyjevilo, že je to svatý mučedník Justus.³⁷ Na tu zvěst se hned sbíhali prostí lidé, v těchto věcech dosti nezkušený, jak tomu bývá u venkovanů; někteří dokonce litovali, že netrpí nějakou nemocí, o jejíž vyléčení by požádali. Lidé přiváděli nemocné, snášeli dárky, bděli a drželi hlídky v očekávání nenadálých zázraků, které, jak jsme řekli, směji někdy učinit zlovolní duchové, aby pokoušeli lidi kvůli jejich předchozím hříchům. To tehdy vyšlo bezpochyby velmi jasně najevo. Na tom místě, jak se domnívali, došlo i k uzdravení různých údů, a proto tu viselo mnoho votivních darů.³⁸ A přece ani biskupové měst Maurienne, Uzès a Grenoble,³⁹ v jejichž diecézích se děla taková znesvěcení, nijak nedbali o vyšetření té věci. Spíše svolávali shromáždění, na nichž jen vymáhali od lidu neoprávněně a hanebně peníze, a současně podporovali to šejdířství.⁴⁰

7) Mezitím se o té záležitosti dověděl Manfred,⁴¹ nejbohatší mezi markrabími, a poslal své lidi, aby násilím uloupili uctívané ostatky, o nichž se soudilo, že náleží ctihodnému mučedníkovi, a přinesli mu je. Markrabí totiž začal při hradě Susa, který patří k nejstarším v Alpách, ke cti všemohoucího Boha a jeho rodičky Panny Marie stavět kostel,⁴² v němž podle jeho rozhodnutí měla být po dokončení díla uložena ona relikvie spolu s ostatky mnoha jiných světců. Zanedlouho pak, když byl kostel dobudován a byl stanoven den vysvěcení, povolal biskupy žijící v okolí; mezi nimi byl přítomen také častěji zmiňovaný opat Vilém a někteří další opati.⁴³ Byl tam tehdy i onen obchodník, kterého si markrabí převelice zamiloval, protože mu sliboval, že v nejbližší době vypátrá ještě cennější ostatky svatých, jejichž činy a jména, jakož i utrpení a další osudy si ovšem lstivě vymýšlel. Když se ho ti učenější z přítomných dotazovali, jak se to všechno dověděl, mluvil zmateně a říkal málo pravděpodobné věci – i já spolu s často jmenovaným opatem jsem byl při tom. Vykládal například: „V noci se mi zjevuje anděl a vypráví mi a poučuje mne o všem, co, jak ví, chci znát, a zůstává u mne tak dlouho, dokud ho já nepřinutím odejít.“

A když jsme mu na to odpovídali a vyptávali se, zda to viděl bdělý, nebo ve spánku, dodal: „Skoro každou noc mne anděl unesl z lůžka, aniž by o tom má žena věděla, dlouho se mnou rozmlouval, pak mě pozdravil, políbil a odešel.“ My jsme pochopili, že jde o vychytralou a obratně vymyšlenou lež a poznali jsme, že to není muž navštívený andělem, ale spíše služebník klamu a ničemnosti.

8) Mezitím biskupové řádně provedli vysvěcení kostela, kvůli kterému sem přišli. Za velkého jáсотu lidu obojího pohlaví, jehož se tu sešlo nesčíslné množství, přinesli spolu s jinými ostatky dovnitř i kosti nalezené tím mazaným podvodníkem. To všechno se stalo 17. října,⁴⁴ protože přívrženci toho klamu tvrdili, že jsou to kosti sv. Justa mučedníka, který byl toho dne umučen v městě Beauvais v Galii. Jeho hlava byla odnesena do Auxerre, kde se narodil a vyrostl, a je tam uložena.⁴⁵ Avšak já, který jsem poznal pravdu, jsem prohlašoval, že to, co říkají, je nesmysl. Uvážlivější osobnosti, které rozeznaly, že jde o klamně vymyšlené výmysly, dávaly mému tvrzení za pravdu. Následující noci pak někteří mniši a jiní zbožní lidé viděli v tom kostele zrůdná zjevení a ze schránky, kde byly uloženy kosti, vycházely postavy černých Etiopů⁴⁶ a vzdalovaly se od kláštera. A ačkoli mnozí se zdravým rozumem volali, že relikvie je opovrženíhodný a odporný výmysl, obecný venkovský lid svedený oním kupčičkem setrval ve svém bludu a uctíval nepravého místo pravého Justa.⁴⁷ My jsme tu pak o tom vyprávěli proto, aby se lidé měli na pozoru před různorodými ďábelskými i lidskými bludy, kterých je všude na světě plno; zvláště se týkají pramenů a stromů, které nerozvážně uctívají nemocní.

Kapitola IV.

O převelikém hladu, který nastal po celém světě

9) V době, kdy se blížil rok 1033 od vtělení Krista, což je tisící rok od jeho umučení, zemřeli ti nejproslulejší v římském světě a vůdčí osobnosti svaté víry: totiž Benedikt, otec všech,⁴⁸ Robert, král Francie,⁴⁹ jak jsem už vyprávěl, Fulbert z Chartres, nedostižný biskup

Kaple s hrobkou opata Viléma z Volpiana. Klášter Sainte-Trinité ve Fécampu.
Foto J. Vopršálková.

a velmi moudrý muž,⁵⁰ a také již zmíněný vynikající opat a zakladatel klášterů Vilém, o němž by bylo možno říci přemnoho prospěšného, kdyby to nebylo už dříve zaznamenáno v knížce, kterou jsme, jak známo, o jeho životě a zázracích sepsali.⁵¹ Přece však vím, že zbývá ještě jedna příhoda, která v ní není zmíněna. Otec Vilém se odebral z tohoto světa do blaženství svatých na území Neustrie,⁵² v klášteře Fécampu, který leží u oceánu asi čtyřicet mil od Rouenu;⁵³ byl pochován, jak se sluší u tak velkého muže, na nejlepším místě v kostele. Po několika dnech se stalo, že asi desetiletý chlapec těžce onemocněl. Rodiče ho přivedli k opatovu hrobu v naději, že mu bude navraceno zdraví, a nechali ho tam samotného ležet. On se náhle ohlédl a spatřil na náhrobku sedět ptáčka, který vypadal jako holubice: dlouho se na ni díval, až usnul. Když se probudil z klidného spánku, shledal, že je zdravý, jako by nikdy nestonal. Rodiče si radostně vzali svého chlapce zpět a nastalo všeobecné veselí.

10) O něco později se začal po celém světě rozmáhat hlad a téměř veškerému lidskému rodu hrozila záhuba.⁵⁴ Neboť nastalo tak nevládné počasí, že se žádný čas nehodil k setbě, a zvláště kvůli záplavám nebyl ani příznivý čas pro sklizeň. Zdálo se, jako by samy živly vedly mezi sebou navzájem boj; bezpochyby se však mstily za lidskou pýchu. Veškerá země byla tak zaplavena vytrvalými dešti, že po dobu tří let nešlo vyorat brázdy a zasít semena. V době žní pokryly pole plané rostliny a plevel.⁵⁵ Kde se více dařilo, dávala měřice⁵⁶ semen při žni šestnáctinu zasetého a tento sestercius stěží naplnil hrst. Tato neúroda seslaná jako trest začala ve východních zemích. Zpustošila Řecko a dostala se do Itálie, odtud se rozšířila po Galii a přešla ke všemu lidu Anglie. Tehdy bylo veškeré obyvatelstvo postiženo nedostatkem potravy: ti vyššího a středního stavu stejně jako chudí pobledli hladem, i kořistění mocných ustalo pro všeobecnou bídu. Pokud se objevilo nějaké jídlo na prodej, bylo na rozhodnutí prodávajícího, zda zvedne cenu podle libosti, nebo přijme nabízenou. Neboť na mnoha místech byla cena měřice šedesát solidů, jinde byl sestercius za patnáct solidů.⁵⁷ Nejprve jedli lidé zvířata a ptáky, potom, jak na ně doléhal krutý hlad, se začali

živit zdechlinami a jinými věcmi, o nichž je hrozné mluvit. Někteří pak, aby unikli smrti, se uchýlili k lesním kořínkům a vodním rostlinám – ale nadarmo: není totiž úniku před hněvem Boží pomsty, leda uvnitř sebe samého. Je děsivé vyprávět, jaké zvrácenosti tehdy postihly lidský rod. Oh běda, stalo se tehdy i to, o čem bylo dříve zřídka slyšet: šílený hlad přinutil lidi, aby jedli lidské maso. Někteří chytali pocestné, kteří byli slabší než oni, rozsekali je na kusy, upekli na ohni a snědli. Mnozí ve snaze utéci hladu bloudili z místa na místo, a když přece byli v nějakém domě pohostinně přijati, byli v noci zavražděni a stali se potravou pro své hostitele. Četní jiní ukázali dětem jablko nebo vejce, lstivě je zavedli na odlehlé místo, zabili a snědli. Mnohde vyhrabávali ze země mrtvá těla, aby jimi zmírnili hlad. Nakonec ta šílená divokost natolik vzrostla, že osamělá dobytčata byla ve větším bezpečí před lupiči než lidé. Neboť jako kdyby se již mělo stát běžným zvykem jíst lidské maso, kdosi je přinesl upečené na trh v Tournusu,⁵⁸ jako by to bylo maso nějakého dobytka. Když ho odhalili, nezapíral ohavný zločin; spoutali ho řemeny a upálili. Jeho tělo pohřbené v zemi však jiný člověk v noci vykopál a rovněž snědl; i on byl upálen.

11) Asi tři míle od města Mâconu⁵⁹ leží na osamělém místě v Châte-nectském lese kostel zasvěcený sv. Janovi. Blízko něho si postavil chýši jakýsi ukrutný člověk, jenž na tom místě zabil mnoho lidí, když tudy procházeli nebo k němu zabočili, a zcela bezbožně je snědl. Jednou se stalo, že nějaký muž a žena se tu zastavili, aby si trochu odpočinuli. Když přelétli očima kouty chýše, spatřili utáté hlavy mužů, žen i dětí. Zbledli a hned chtěli vyjít ven, ale zlořečený majitel chýše jim v tom bránil a násilím je nutil zůstat. Onen muž však v obavách ze smrtelné léčky získal převahu, vyběhl a spěchal se ženou do města. Když tam přišel, oznámil hraběti Otovi⁶⁰ a ostatním ve městě, co zjistil. Hned byla poslána větší skupina mužů, aby prozkoumali skutečný stav věci. Rychle se tam tedy vydali a našli toho ukrutníka v jeho chatrči s čtyřiceti osmi hlavami zabitých, jejichž maso svou hubou jako zvíře sežral. Odvedli ho do města a v jakési sýpce přivázali ke kůlu, aby ho pak – jak jsme sami viděli – upálili.

12) Tehdy se také zkoušelo v oněch končinách něco, co nikdo – pokud je nám známo – nikdy nedělal. Mnozí vykopávali bílou zeminu podobnou hrnčířské hlíně, mísili ji s moukou, pokud ji měli, nebo s otrubami a z toho pekli chleby, aby si aspoň tak pomohli od smrti hladem. V takovém počínání byla jediná naděje, jak vyváznout, ale nepřineslo to zdárný výsledek. Tváře všech byly bledé a vyhublé, u mnohých byla patrná nafouklost a napjatá kůže, i hlasy lidí se ztenčily a podobaly se pípání umírajících ptáků. Tehdy si vlci, vykrmení z mrtvých těl, kterých všude leželo tolik nepohřbených, po dlouhé době opět udělali z lidí kořist. A protože, jak už jsme řekli, nebylo možné pohřbívat mrtvé pro jejich velký počet jednotlivě, bohabojní lidé zřizovali na některých místech hromadné hroby, lidově zvané *carnaria*,⁶¹ do nichž byla házena těla zemřelých, polonahá nebo zcela nahá, všechna dohromady bez ladu a skladu, v počtu pěti set i více, kolik se jich do hrobu vešlo. Také křižovatky a okraje polí sloužily jako hřbitovy. Někteří z těch, kdo se o tom doslechli, pokládali za lepší přejít do jiného kraje, ale přemnoží na té cestě zahynuli, protože jim došly síly.

13) Tato zhoubná pohroma zuřila na celém světě po dobu tří let, jak si to zasluhovaly hříchy lidí. Na výdaje pro chudé byly rozprodány ozdoby chrámů a rozdány jejich poklady, které tam byly na počátku podle rozhodnutí Otců k tomu účelu uloženy. Ale spravedlivá Boží pomsta byla tak velká, že množství potřebných bylo na mnoha místech větší než poklady kostelů. Někteří ze strádajících trpěli tak velkým hladem, že i když se podařilo je nasytit, nafoukli se tak, že vbrzku zemřeli. Jiní hmatali po jídle rukama a snažili se ho vložit do úst, ale zhroutili se, protože neměli dost síly a nebyli schopni udělat, po čem toužili. Žádné pero nedokáže písmem vyjádřit, jak velká byla bolest, jak velký smutek, jaký nářek a jaký pláč, kolik slz prolili ti, kdo to spatřili, zvláště duchovní, biskupové a opati, mniši a jeptišky a spolu s nimi vůbec všichni bohabojní obojího pohlaví a postavení. Věřilo se, že uspořádání časů a prvků, které řídilo od počátku minulá staletí, upadlo do věčného chaosu a nastává záhuba lidského rodu. Krom toho to nejpodivnější a nejvíce zarážející bylo,

že při takové pohromě, v níž se skrýval Boží trest, se jen velmi zřídka našli lidé, kteří by – jak bylo za takových okolností namístě – s kajícím srdcem a pokorně pozvedli ruce i srdce k Pánu a žadonili, aby jim pomohl. Tak se v naší době vyplnil výrok Izajáše, který pravil: „Lid se neobrátí k tomu, kdo jej ranil.“⁶² Lidé totiž měli tvrdá srdce a chabý rozum: vždyť nejvyšší soudce a původce všeho dobra, který ví, kdy se má slitovat, ponechává na jejich vůli, aby ho prosili.

Kapitola V.

O míru a hojnosti v roce 1000 od utrpení Páně⁶³

14) V tisícím roce od utrpení Páně, který přišel po oněch letech katastrofální nouze, ustaly z Boží dobroty a slitovnosti přivaly deště, tvář nebes se začala vyjasňovat, vály jen mírné vánky a vlídná a jasná obloha ukazovala velkodušnost Stvořitele. Veškerý povrch země se ochotně zazelenal, což bylo předzvěstí, že hojnost úrody zcela zažene bídu. Tehdy poprvé začali biskupové, opati a jiní muži oddaní svatě víře svolávat v Akvitánii církevní sněmy a shromáždění, na která bylo přinášeno mnoho těl světců a bezpočet schránek se svatými ostatky.⁶⁴ Nato také bylo po všech biskupstvích v provincii Arles a Lyonu, a také v celém Burgundsku až po nejzazší končiny Francie nařizeno, aby na jistých místech konali biskupové a vladaři celé země církevní sněmy,⁶⁵ které by nastolily mír a upevnily svatou víru. Protože o tom slyšelo veškeré obyvatelstvo, přicházely radostně zástupy lidí nejvyššího, středního i nejnižšího stavu a všichni byli ochotni poslechnout každé nařízení církevních pastýřů, jako kdyby k lidem na zemi mluvil hlas vyslaný z nebe. Všechny totiž děsilo neštěstí minulých let a doléhal na ně strach, že nezískají bohatství budoucí úrody.

15) Proto byl vytvořen seznam, uspořádaný do kapitol, v němž bylo obsaženo jak to, co bylo zakázáno dělat, tak i to, co zbožně slíbili a rozhodli obětovat všemohoucímu Bohu.⁶⁶ Nejdůležitější mezi těmi sliby bylo zachování neporušitelného míru tak, aby muži obojího stavu, laikové i duchovní, ať už se předtím jakkoli provinili, mohli

vycházet beze strachu a neozbrojeni. Kdo by ukradl nebo napadl majetek jiného, toho měly postihnout přísné zákony a měl být potrestán velmi tvrdě majetkovou pokutou nebo tělesným trestem. Všem kostelům jako svatým místům měla být prokazována taková čest a úcta, aby bez úhony vyvázl každý, kdo by v nich hledal útočiště, ať se jakkoli provinil; ledaže by to byl někdo, kdo porušil zmíněnou smlouvu o míru: ten má být jat i u oltáře a podstoupit předem určený trest. Podobná úcta náleží také všem klerikům, mnichům a jeptiškám, takže tomu, kdo s nimi putuje krajinou, nesmí nikdo nijak ublížit.⁶⁷

16) Na těchto koncilech pak bylo přijato mnoho ustanovení; vykládat o nich by však trvalo příliš dlouho. Zajisté ale je nutné připomenout to ustanovení, které se všem vespolek zalíbilo, totiž trvalé nařízení, aby se lidé, s výjimkou těžce nemocných, každý týden v pátek zdržovali vína a každou sobotu masa – pokud by na jeden z těch dnů nepřipadal velký svátek. Kdyby pak někdo k dodržení této zásady z nějakého důvodu přistoupil poněkud volněji, ať zaopatří potravou tři chudé. Na shromážděních svatých mužů bylo tehdy také uzdraveno mnoho nemocných. Aby se to však někomu nejevilo jako nesmysl, mnohým praskala kůže a trhlo se maso při tom, když byly zchromlé nohy a ruce rovnány do původní podoby, a teklo mnoho krve; to dodávalo víry i těm, kteří mohli pochybovat. Takové události podnítily všechny k tak velkému nadšení, že biskupové pozvedali rukama své berly k nebi a ostatní s dlaněmi vztaženými k Bohu jednomyslně volali: „Mír, mír, mír!“ na znamení trvalé smlouvy, kterou uzavřeli mezi sebou a Bohem: s tím záměrem, že po uplynutí pěti let všichni na světě uskuteční stejně podivuhodnou slavnost pro potvrzení míru. Toho roku se urodila tak náramná hojnost obilí i vína a jiných plodin, v jakou nebylo možno doufat v příštích pěti letech. Všechny potraviny kromě masa a jemných lahůdek byly laciné; vskutku to bylo jako velké Mojžíšovo jubilejní léto⁶⁸ za dávných časů. Následujícího roku, stejně jako ve třetím a čtvrtém roce se urodilo stejně dobře.

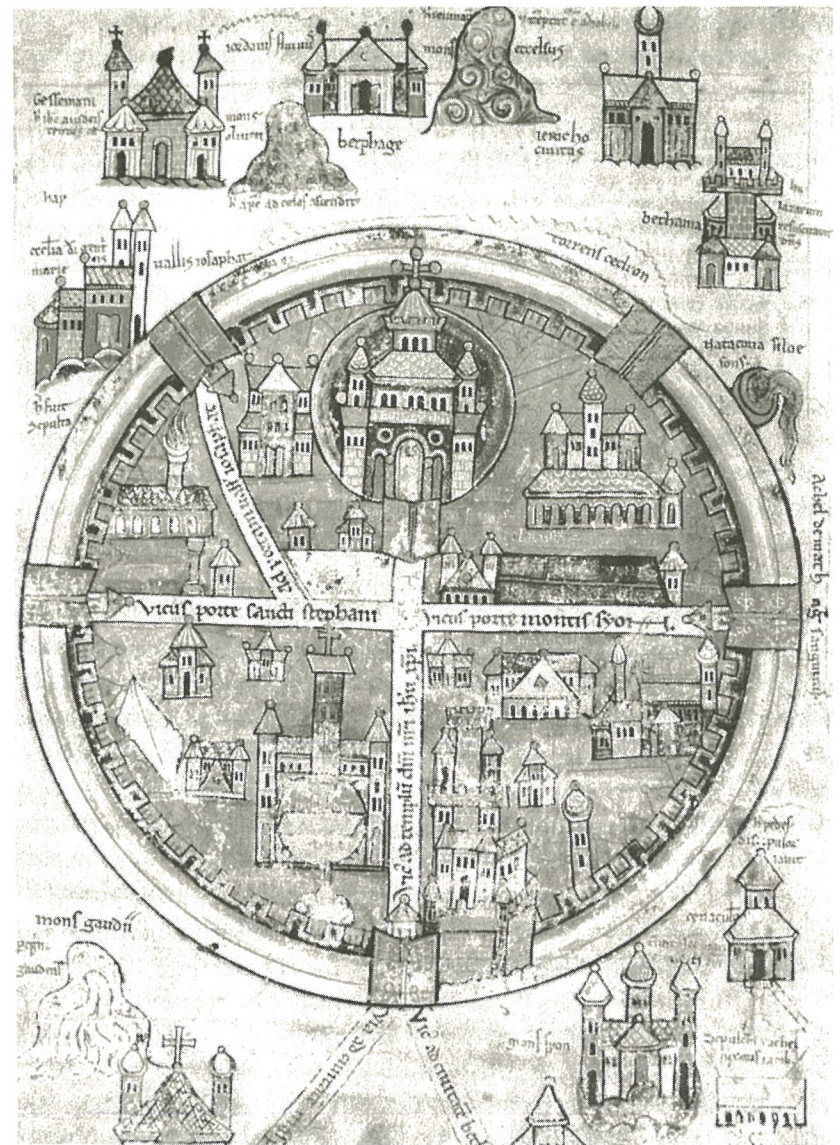
17) Avšak běda! Lidské pokolení od počátku málo pamětlivé dobrodiní Božího a náchylné k špatnosti, jako se pes vrací ke svým

zvratkům nebo jako se umytá svině znovu válí v blátě,⁶⁹ mnohokrát porušilo smlouvu a vlastní slib, a jak je psáno:⁷⁰ „Ztučnělé a ztloustlé zbjunělo.“ Neboť sami přední mužové obojího stavu, laičtí i duchovní, propadli lakotě a začali ze ziskuchtivosti kořistit, jako to dělali dříve, nebo i více. Potom se i ti středního a nižšího stavu po vzoru vyšších dopouštěli hrozných ničemností. Kdo totiž kdy dříve slyšel o takových incestech, takových cizoložstvích, takových nedovolených svazcích příbuzných, o tolika ohavných konkubinátech, o tolika lidech, kteří jako o závod páchali špatnosti. Navíc, protože mezi lidem nebyli, nebo byli jen vzácně tací, kteří by ostatní napravovali a kárali, se k dovršení tak velkého zla vyplnila věštecká slova proroka: „Bude na tom stejně lid i kněz;“⁷¹ zvláště protože tehdy všechny osoby, které byly u vlády a měly nejvyšší moc, ať světskou nebo církevní, byly v dětském věku. Kvůli hříchům lidu se totiž stalo, co praví Šalomounův výrok: „Běda ti, země.“⁷² Neboť i univerzální papež římský, synovec Benedikta a Jana, dvou papežů, kteří byli před ním, byl chlapec asi desetiletý.⁷³ Byl zvolen za úplatek Římány, kteří ho pak vícekrát vyhnali a nedůstojně opět přijali, a neměl žádnou moc. A jak jsme se už dříve zmínili, bylo v té době povýšeno mnoho prelátů v církvi spíše za zlato a stříbro než za záslužné vlastnosti.⁷⁴ Jaká hanba! O takových zjevně mluví Písmo, ba ústa samého Boha:⁷⁵ „Dosadili velmože, ale já se k nim neznám.“

Kapitola VI.

Jak se lid celého světa hrnul ke hrobu Páně v Jeruzalémě

18) V téže době se ke hrobu Spasitele v Jeruzalémě vypravilo tak nesčíslně velké množství lidí z celého světa,⁷⁶ jaké by dříve nikomu ani nepřišlo na mysl. Spěchali sem totiž nejprve ti postavením nejnižší, potom lidé středního stavu a po nich i ti nejvýše postavení: králové a hrabata, markrabí a biskupové, a nakonec – což se ještě nikdy nestalo – také mnohé urozené i chudé ženy. Mnozí měli v srdci přání zemřít ještě před návratem domů. Stalo se, že jakýsi Lethbald z Burgundska, z okolí Autunu, se tam rovněž vydal spolu ostatními. Prohlédl si všechna nejsvětější místa, a když se dostal na ono místo

Mapa Jeruzaléma. Iluminace z kroniky Roberta Mnicha *Historia Hierosolymitana* ve francouzském rukopise z 11.–12. století. C 691, fol., 39v. Universitetsbibliotek, Uppsala.